

2020 M. GEGUŽĖS 11 D.

Lietuvos ekonomikos atkūrimo planas

Covid-19 sukelta pandemija atneša rimtus ekonominius išbandymus. Šiandieninė krizė savo apimtimi ir galimais padariniais lyginama su 4 dešimtmečio pradžioje pasaulį sukrėtusia „Didžiąja depresija“. Vakarų finansinės institucijos vardina įvairius ekonominio nuosmukio lygius ir skaičius. Euro zonos kontekste, „Deutsche Bank“ 2020 m. prognozuoja „aštrią recesiją“ ir 14% susitraukimą, Nyderlandų „ING“ euro zonai geriausiu scenarijumi vadina 5% kritimą, o realiausiu – 16% smukimą.

Tarptautinis valiutos fondas (TVF) prognozuoja pasaulio ekonomikų (kartu ir Lietuvos) pakankamai staigų ir gilų smukimą šiais metais, tačiau greitą atsigavimą jau kitais metais. Kitaip tariant, TVF numato aštrios „V“ formos krizę, remdamasi prielaida, kad pandemija atslūgs per antrąjį šių metų pusmetį ir palaipsniui bus grįžtama prie ekonomikos „atsidarymo“. Tačiau pandemijų ekspertai perspėja, kad pandemija per artimiausius metus gali atsikartoti, o antivirusinės vakcinės atradimas užtrukti, todėl negalime atmesti ir tikimybės, kad grįžimas prie tvaraus ekonominio gyvenimo nebus toks sklandus ir ekonomika išgyvens „U“ formos krizę. Radikalus „L“ formos ilgalaikės ekonominės krizės scenarijus, nors ir mažiau tikėtinas, vis dėlto taip pat nėra neįmanomas. Tačiau šiame plane siūlomos priemonės parengtos atsižvelgiant į TVF pateiktą scenarijų ir laikant jį pagrindiniu.

Projektuojant ekonominės krizės suvaldymą turime kalbėti apie kelis galimus krizės suvaldymo scenarijus ir jiems ruošti jau dabar, kol kas nežinant pagal kurį scenarijų toliau vystysis krizė. Priemonės ekonomikai gelbėti suskirstome į: a) artimiausio laikotarpio krizės įveikimo priemones, kurios yra skirtos šio karantino pasekmių amortizavimui; b) priemones, skirtas pasirengti „U“ ir iš dalies „L“ formos krizei.

Kiekviena krizė taip pat yra gera galimybė imtis esminių reformų ir šios galimybės negalima prarasti. Todėl šios krizės laikotarpiu yra reikalinga ir c) dalies programa, skirta esminių ekonominių reformų įgyvendinimui, kurios leistų iš šios krizės išėiti sustiprėjus.

Svarbu, kad nors šiandien esminis dėmesys būtų skirtas šiuo metu esminėms a) dalies priemonėms, tačiau kartu turi būti pradėtos įgyvendinti ir b) bei c) dalių programos. Būtų padaryta didelė strateginė klaida, jeigu apie b) dalį būtų pradėta galvoti tik po metų, kai galimai ateis nauja pandemijos banga, o apie c) dalį tik po to, kai ši pandemija galutinai sustos.

Kaip matyti iš daugelio pasaulio ir Europos Sąjungos valstybių, šiuo metu greita valstybių reakcija taikant reikiamas ekonomikos ir verslo gelbėjimo priemones yra svarbiausias žingsnis. Būtent šių priemonių pagrindu yra užkardomi platūs, gilūs ir ilgalaikiai ekonominiai sukrėtimai, kuriuos sukelia pirmoji pandemijos banga ir jos stabdymui skirtos karantino priemonės, sustabdžiusios didelės dalies ekonomikos veikimą. Būtent tai iliustruoja akimirksniu pritaikytos įvairialypės Vokietijos, Danijos, Austrijos, JAV priemonės.

Kaip jau minėta, dėl vis dar neaiškios pandemijos ilgalaikės perspektyvos labai ribotai galime prognozuoti artimiausios ateities ekonomikos padėtį. Tačiau bent jau šiame etape yra aišku, kad siekiant išlaikyti ekonominį stabilumą, reikia gelbėti darbo vietas – verslui suteikti finansinį likvidumą. Verslas turi patikėti, kad šis ekonominis šokas yra laikinas, tad valstybės pagalba verslui, suteikiant finansinį likvidumą, kreditą, kompensacijas ir garantijas, yra esminė. Tuo tarpu laiku nesuteiktas likvidumas veda prie įmonių mokumo problemų. Būtent todėl reikia veikti kaip įmanoma greičiau.

Šalia šios trumpalaikės perspektyvos, kartu turime strategiškai mąstyti apie vidutinio ir ilgojo laikotarpio priemones, kurių gali prisireikti, jeigu pandemija užsitęs ir ekonominė krizė, vietoje „V“ raidės, įgys „U“ ar net „L“ raidės pavidalą. Tokiu atveju iškiltų iššūkiai valstybės finansų tvarumui, todėl apie tai reikia galvoti ir tam ruoštis jau dabar.

Žvelgiant į vidutinio ir ilgojo laikotarpio perspektyvas, jau šiandien turime projektuoti ir pradėti įgyvendinti priemones, kurios užtikrintų paklausos didinimą, investicijų paketų ir šalies ūkio transformavimą į aukštos pridėtinės vertės ekonomiką.

Trumpuoju laikotarpiu mūsų tikslas – kuo labiau sumažinti dėl karantino ir globalių padarinių tenkantį smūgį mūsų ekonomikai, išsaugoti darbo vietas, verslus, stabilizuoti Lietuvos ekonomiką. Ilguoju laikotarpiu – ne tik pasirūpinti galimos ilgalaikės ekonominės krizės prevencija, bet ir pasinaudoti iš šios krizės atsiveriančiomis galimybėmis, tam tikruose sektoriuose pasivyti labiausiai konkurencingas Vakarų ir Šiaurės šalis, ir išlipti iš vidutinių pajamų spąstų.

EKONOMIKOS ATKŪRIMO PLANO FINANSAVIMO ŠALTINIAI

Svarbu pabrėžti, kad šios krizės akivaizdoje – skirtingai nei per globalią finansų krizę – Lietuva turi galimybę ekonomikos gaivinimui reikalingus resursus finansų rinkose mobilizuoti gana palankiomis sąlygomis (bent jau trumpuoju laikotarpiu). Greta stiprių fundamentalių ekonomikos veiksnių, prie to ženkliai prisideda narystė euro zonoje – žemus valstybės skolinimosi kaštus palaiko Europos Centrinio Banko (ECB) įgyvendinamos pinigų politikos priemonės.

Šiandien Lietuva pakankamai sėkmingai skolinasi vidaus rinkoje. Per paskutines keletą savaičių pasiskolinta per 300 mln. Eur. Pagal ECB programą, Lietuvos banko vykdomas vertybinių popierių supirkimas antrinėje rinkoje leidžia užtikrinti minimalius skolinimosi kaštus.

Greta skolinimosi finansų rinkose, numatytų priemonių įgyvendinimui svarbu maksimaliai išnaudoti Europos investicijų banko (EIB) teikiamas finansavimo galimybes, Europos Komisijos ir kitus ES lygmens instrumentus, pasižyminčius palankiomis finansavimo sąlygomis. Lietuva turi sudariusi sutartis su tarptautinėmis finansų institucijomis dėl galimybės pasiskolinti iki 1,5 mlrd. Eur: iki 700 mln. Eur iš Europos investicijų banko, iki 400 mln. Eur iš Europos Tarybos vystomojo banko, iki 400 mln. Eur iš Šiaurės investicijų banko. Tiesa, šie resursai didele dalimi yra rezervuoti (taigi lengvai prieinami esant poreikiui), bet dar neišmokėti.

Lietuva, esant blogiausiam scenarijui, gali pasitelkti Europos Stabilumo Mechanizmo (ESM) paramą.

TRUMPOJO LAIKOTARPIO PRIEMONĖS

Likvidumo palaikymas 1) taikomas visoms įmonėms, 2) supaprastintas likvidumo palaikymas skirtas įmonėms, kurios veikia rinkoje ilgiau nei penkerius metus.

1. Apyvartinių lėšų atkūrimas

- **A. PRIEMONĖ:** Supaprastintas likvidumo palaikymas. Per 3 dienas nuo paraiškos pateikimo išduoti vienkartinės, iki 10% metinio darbo užmokesčio fondo dydžio paskolas, taikant 500 000 Eur lubas, likvidumo paskolas (tiltus) su 0% palūkanomis, paskolos grąžinimą pradėdant po 6 mėn. pasibaigus karantinui. Paskolų išdavimą ir administravimą pavesti Valstybinei mokesčių inspekcijai.¹

Lėšų poreikis – 0,4 mlrd. EUR

---

¹ Už lėšų skirstymo mechanizmo idėją dėkojame Pandemijos ekonomikos grupei.

- **B. PRIEMONĖ:** Likvidumo palaikymas. Skirti papildomas vienkartinės paskolas apyvartinėms lėšoms papildyti iki 10% metinės apyvartos (priklausomai nuo įmonės veiklos pobūdžio, dydžio, veiklos rodiklių) su 0% palūkanomis. Valstybė bankams tokioms paskoloms turėtų suteikti 80% garantiją. Paskolų administravimą pavesti „Invegai“.

Lėšų poreikis – 0,5 mlrd. EUR

2. Pastoviųjų sąnaudų kompensacijos mechanizmas

Padeda išlaikyti gyvybingą verslą per karantiną ir pereinamuoju laikotarpiu. Verslo pastoviąsias sąnaudas galima suskirstyti į 4 dideles grupes: atlyginimai, nuoma, mokėjimai finansų institucijoms, komunalinės išlaidos.

Didžiausią dalį pastoviųjų sąnaudų versle dažniausiai sudaro darbo užmokestis.

- **A. PRIEMONĖ:** Darbo užmokesčio kompensaciją (Neto) teikti tiesiai žmonėms į sąskaitas pagal įmonių pateiktas prastovų ataskaitas. Kompensaciją taikyti pagal formulę: 85% – valstybė, be verslo prisidėjimo. Visais atvejais taikyti 1 dydžio vidutinio darbo užmokesčio (VDU) lubas. Šioms kompensacijoms nekelti jokių papildomų sąlygų dėl darbo vietų išsaugojimo po karantino, kurias šiuo metu yra išskėlusi Vyriausybė. PSD ir Sodros mokesčiai turėtų būti padengti valstybės biudžeto lėšomis.

Lėšų poreikis – 1,5 mlrd. Eur.

Reikšmingą dalį pastoviųjų verslo sąnaudų sudaro patalpų nuomos mokesčiai. Reikia sumažinti šių sąnaudų įtaką ribotam įmonės apyvartiniam kapitalui.

- **B. PRIEMONĖ:** Parengti ir priimti įstatymų pakeitimus, įpareigojančius verslą susitarti dėl nuomos atostogų, nuomos įmokas išdėstant 24 mėn. laikotarpiu, pradedant 6 mėn. pasibaigus karantinui. Tai padės sumažinti šių sąnaudų įtaką ribotam įmonės apyvartiniam kapitalui.

Lėšų poreikis – 0 Eur.

Daugelis verslo įmonių turi įsipareigojimų finansinėms institucijomis: paskolos, lizingo įmokos, palūkanos ir kt.

- **C. PRIEMONĖ:** Parengti ir priimti įstatymų pakeitimus, įpareigojančius bankus suteikti verslo įmonėms kredito bei lizingo atostogas (atidėjimą). Užtikrinti lengvai prieinamą palūkanų kompensavimą per „Invega“.

Lėšų poreikis – 75 mln. Eur.

Ūkinių sąnaudų kompensacija (elektra, šildymas, apsauga ir kt.).

- **D. PRIEMONĖ:** Teikti tikslines išmokas dėl karantino uždarytam verslui, kompensuojant patirtas komunalines sąnaudas, pagal paskutinių trijų mėnesių sąskaitų vidurkį. Lėšas per 14 dienų po atitinkamos paraiškos pateikimo perveda VMI (reikalingas paslaugų tiekėjo patvirtinimas). Mokėjimai atliekami kas mėnesį.

Lėšų poreikis – 100 mln. Eur.

3. Pagalba didelėms įmonėms užsitikrinant likvidumą

Stambioms įmonėms reikalingas kapitalas apyvartinėms lėšoms papildyti (sutrūkinėjusioms tiekimo grandinėms atstatyti), tęsti neužbaigtus projektus, diversifikacijai ir naujoms plėtros galimybėms.

- **PRIEMONĖ:** Įgyvendinti Lietuvos banko (LB) siūlymą – įkurti specialų rekapitalizavimo fondą. Šį fondą valdytų „Invega“, fondą kapitalizuoti Vyriausybės ir ECB obligacijų supirkimo programos lėšomis. Įmonės lėšas galėtų gauti išleisdamos obligacijas, tuo tarpu investicijos į įmonių kapitalą yra per daug komplikotos dėl akcijų vertės nustatymo, terminų ir valstybės rolės įmonės valdyje apibrėžimo. Jei visgi būtų nutarta daryti investicijas į bendrovių akcijas iš šio fondo, jos turėtų būti daromos mobilizuojant ir skatinant rizikos ir privataus kapitalo fondų dalyvavimą (fondas veiktų kaip koinvestuotojas). Taip būtų užtikrinta, kad investicijos bei jų valdymas atitinka rinkos dvasią.

4. Pagalba eksportuojančioms įmonėms

Eksportuojantis verslas karantino laikotarpiu ir pokarantinės krizės laikotarpiu iš vienos pusės nukentės dėl paklausos smukimo, iš kitos – dėl kredito draudimo, eksporto kredito garantijų suteikimo, faktoringo apribojimo.

- **PRIEMONĖ A:** Pavesti „Invegai“ dešimteriojai išplėsti kredito, eksporto kredito bei faktoringo garantijų mechanizmą, įvesti šių priemonių dalinį palūkanų kompensavimą.
- **PRIEMONĖ B:** Įteisinti Lietuvos atvykstantįjį turizmą, kaip generuojantį paslaugų eksporto srautus bei numatyti šiam sektoriui atitinkamas eksporto paskatas.

Lėšų poreikis – 300 mln. Eur.

5. Supaprastintas įmonių tarpusavio skolų užskaitos procesas

- **PRIEMONĖ:** Sukurti mechanizmą, pagal kurį įmonės pateikia institucijai, tvarkančiai skolų registrą (VMI, Registrų centras, Turto bankas arba „Invega“), informaciją apie tarpusavio skolas, t. y., bet kokias neapmokėtas sąskaitas ir tarpusavio kreditus. Taip pat įmonės pateikia įmonių kodus ir tarpusavio skolų dydžius. Pateikdami skolą užskaitai, kreditorius ir skolininkas patvirtina, kad skola tikra, įsipareigoja neperleisti ar kitaip nekeisti skolos, ir galiausiai pripažinti užskaitos rezultatus. Pagal nustatytą algoritmą įvyksta užskaita. Kaip įmanoma greičiau registrą ir užskaitą administruojančios institucijos įmones informuoja apie užskaitos rezultatus: reikšmingai sumažėjusias tarpusavio skolas arba, kai algoritmas nerado užskaitos galimybių, tokio paties dydžio tarpusavio skolų sumą.

6. Nuolatinis šalies ekonominės padėties monitoringas, analizės ir ekspertizės sutelkimas viename centre prie Vyriausybės

- **PRIEMONĖ:** Suburti ekonominės analizės centrą ar *think tank*’ą prie Vyriausybės (arba pradiniam etape pavesti tai daryti Vyriausybės strateginės analizės centrui (STRATA)), kuris sutelktų geriausius ekspertus ir analitikus ekonominei situacijai analizuoti ir vertinti, siūlyti konkrečius ekonomikos gelbėjimo veiksmus Vyriausybei ir formuluoti ateities scenarijus.

Parengti ekonomikos temperatūrą matuojančius rodiklius, kurie realiu laiku matuotų ir vertintų situaciją, padėtų priimti geriausius sprendimus ar koreguoti jau priimtus. Modeliuoti ekonominius scenarijus ir strategijas, ruošti galimiems ateities pokyčiams. Kartu su ekspertais parengti aiškių trumpalaikių ir vidutinės trukmės veiksmų planus, kurie būtų žinomi ir aiškiai suprantami visuomenei ir verslui.

Lėšų poreikis – 1 mln. Eur.

7. Subsidijos apgyvendinimo ir maitinimo sektoriui

Apgyvendinimo ir maitinimo sektoriuje karantino metu įmonių veikla sustojo 97 proc. Šių įmonių apyvartos krito 150 mln. Eur. Sektoriaus atsigavimas užtruks ilgiausiai, lyginant su kitais sektoriais (prognozuojama – iki 8 mėnesių).

- **PRIEMONĖ:** Kaip labiausiai nukentėjusiam, apgyvendinimo ir maitinimo sektoriui numatyti atskirą valstybės pagalbos priemonę, skiriant įmonėms vienkartinę negrąžinamą 10 proc. praėjusių metų apyvartos dydžio subsidiją. Ši subsidija būtų skirta įmonių būtinosioms ūkinėms reikmėms ir apyvartumui užtikrinti.

8. Parama kultūros ir meno sektoriui

Šis sektorius yra vienas labiausiai paveiktų pandemijos ir jos ekonominių padarinių.

- **PRIEMONĖ:** Kultūros ir meno sektorių integruoti į bendrą ekonominio bei socialinio atsinaujinimo strategiją. Leisti šių metų Kultūros tarybos bei Kultūros ministerijos projektams skirtą finansavimą naudoti lanksčiau, t. y. taikyti finansavimo adaptavimą, perkėlimą kitoms kūrybinėms veikloms ar veiklų perkėlimą į kitas platformas. Ypač tarptautiniuose projektuose numatyti galimybę lėšas naudoti kitais metais, taip pat kaip viena privalomų sąlygų – nereikalauti dalinio pačių vykdytojų prisidėjimo (kofinansavimo). Kultūros ir meno įstaigoms karantino ir 6 mėn. po karantino laikotarpiu taikyti laikiną atleidimą nuo valstybinių arba savivaldybių patalpų nuomos mokesčių.

9. Verslo įtraukimas į konsultacijas prieš sprendimų priėmimą

- **PRIEMONĖ:** Reikšmingą Lietuvos verslininkų bei kitų suinteresuotų pusių grupę apjungti į dvišalį Vyriausybės ir verslo asociacijų forumą, kurio tikslas – kelti verslui aktualius klausimus, reguliariai teikti grįžtamąjį ryšį dėl jau veikiančių priemonių efektyvumo, aptarti svarstomų priemonių pasiūlymus, prisidėti prie galimų ekonomikos scenarijų modeliavimo.²

---

² Už šį pasiūlymą dėkojame CIVITTA ir EKT.

VIDUTINIO IR ILGOJO LAIKOTARPIO PRIEMONĖS

Potencialios ilgalaikės krizės pasekmių prevencijos priemonės

Kaip jau buvo minėta, šiuo metu yra neįmanoma tiksliai prognozuoti, ar ekonominė krizė bus trumpalaikės aštrios „V“ formos, todėl būtinas pasirengimas ir kitiems galimiems scenarijams.

Mes siūlome atitinkamas priemones ilgesnės krizės scenarijui:

- **A. PRIEMONĖ:** pavesti Finansų ministerijai ir Lietuvos bankui, pasitelkus nepriklausomus ekspertus, per mėnesį laiko parengti ir pateikti Seimui bei visuomenei tikslesnį ekonominių ir finansinių pasekmių įvertinimą pagal skirtingus galimus scenarijus: a) šis karantinas tęsiasi 2 mėnesius ir daugiau karantinų per artimiausius 2 metus nebeprireikia; b) po metų pandemijos banga pasikartoja ir jos stabdymui reikia dar vieno 2 mėnesių karantino; c) pandemijos bangos atsikartoja periodiškai ir per artimiausius 2 metus reikia dar bent 2 karantinų kiekvienais metais. Reikalingos prognozės, kokios galėtų būti BVP mažėjimo ir augimo, valstybės pajamų, valstybės finansų deficito tendencijos, taip pat – nemažėjant valstybės išlaidoms – valstybės skolos augimo tendencijos.
- **B. PRIEMONĖ:** Vyriausybės direktyva Finansų ministerija, Lietuvos bankas, nepriklausomi ekspertai turėtų pateikti, kaip pagal kiekvieną scenarijų per artimiausius 2 metus atrodytų valstybės skolinimosi reitingai ir valstybės skolinimosi kainos.
- **C. PRIEMONĖ:** Šios institucijos turėtų pateikti išvadas, ar yra ir ar bus reikalingos korekcijos valstybės pajamų ir išlaidų politikoje. Taip pat, kada tokios korekcijos turėtų būti daromos, siekiant preventyviai pasiruošti blogiausiems pandemijos ir jos sąlygotos ekonominės krizės scenarijams bei siekiant išsaugoti valstybės finansų tvarumą.
- **D. PRIEMONĖ:** Pasirengti amortizuoti darbo rinkos šoką, kuomet nedarbo lygis gali padidėti iki 20%, o daugelio darbo vietų gali tiesiog nelikti. Tam reikalinga masyvi, nacionalinė programa, kuri ruoštų darbuotojų perkvalifikavimą.

Krizė kaip galimybė: paklausos didinimas ir ekonomikos transformacija

Kiekviena krizė yra iššūkis valstybei ir jos žmonėms. Tačiau šalia neišvengiamų ir kartais labai skausmingų krizės sukeltų problemų, krizė kartu yra ir galimybė sutelkti politinę valią būtinoms reformoms ir transformacijoms, kurias ramybės sąlygomis ne visuomet pavyksta įgyvendinti. Nuolatinių netgi ne ekonominių, o egzistencinių krizių akivaizdoje augo ir brendo Izraelis, taip pat augo ir stiprėjo pati Europos Sąjunga, kurios vienas iš tėvų Jean Monnet dar 1957 metais prognozavo, kad ES bus tai, kas susikurs per nuolat pasikartojančias krizes.

Todėl siūlome ir Lietuvoje nepraleisti šios krizės galimybių. Nepaisant artėjančių Seimo rinkimų, siūlome tartis dėl esminių ilgalaikių veiksmų, kurie ilgalaikėje prasme ne tik padėtų mūsų ekonomikai atsigaivinti po krizės, bet ir pastatytų ją ant esminės transformacijos bėgių.

1. Investicijų bumas

Siekiant skatinti ekonomikos augimą, išsaugoti bei kurti naujas darbo vietas, reikia reikšmingai didinti investicijas į šalies infrastruktūrą.

- **PRIEMONĖ:** 10 milijardų eurų investicijos į šalies infrastruktūrą.
  - i. **ĮKURTI INFRASTRUKTŪROS FONDA**, į kurį investuotų Vyriausybė (biudžeto, Kelių direkcijos, Valstybės valdomų įmonių energetikos ir susiekimo sektoriuose lėšos, Europos investicijų banko (EIB), Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (ERPB), Šiaurės investicijų banko (ŠIB) investicijos). Užtikrinti fondo depolitizaciją, Tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) šalių pavyzdžiu skiriant nepriklausomus valdybos narius, maksimalų skaidrumą bei konkrečiais pamatuojamais kriterijais grįstą veiklos specifiką;
  - ii. **ĮGYVENDINTI PLAČIĄ Į VALSTYBĖS EKONOMIKOS PRIORITETUS NUKREIPTĄ INVESTICIJŲ PROGRAMĄ**, grįsta ilgalaikėmis susisiekimo bei energetikos sektoriaus strategijomis (pvz., magistraliniai keliai: Utena-Vilnius, „Via Baltica“, Panevėžys-Šiauliai, Oro uostų plėtra, Jūrų uosto plėtra, reikalingų elektros gamybos bei rezervavimo pajėgumų vystymas);

- iii. **KUO SPARČIAU ĮGYVENDINTI ES FINANSUOJAMUS STRATEGINIUS PROJEKTUS** (synchronizaciją su Europos perdavimo sistemos operatorių tinklu (ENTSO-E), „Rail Baltica“ ir kitus projektus);
- iv. Pradėti investicijų programą, grįstą naująja švietimo ir talentų ugdymo strategija (mokslo infrastruktūros finansavimas, šimtmečio gimnazijų statyba);
- v. Atliepiant ekonominius „Strategic autonomy“ iššūkius, pradėti investicijų programą, kurios pagrindu būtų plečiama pramonės parkų infrastruktūra, investuotojams rengiama gamybinių patalpų statyba.

2. Investicijų į gamybos sektorių pritraukimas ir skatinimas

Jau šiandien tarp Vokietijos ir Prancūzijos, ekonominėje srityje, vyrauja vadinamasis „Strategic autonomy“ konsensusas dėl gyvybiškai svarbios gamybos sugrįžimo į Europos Sąjungą. Galima tikėtis, kad krizės padariniais taps ekonominis uždarumas, trumpės pasaulinės tiekimo grandinės, gamyba kelsis į ES. Pavyzdžiui, Japonija jau pasirengusi finansiškai remti įmones, grąžinančias gamybos pajėgumas atgal į šalį. Toks žingsnis ES mastu galėtų padėti mažinti krizės įtaką nedarbiui, padidinti konkurenciją dėl žemesnės kvalifikacijos darbuotojų, o tai sąlygotų jų atlyginimų augimą bei mažėjančią socialinę atskirtį. „Strategic autonomy“ gali sukurti nišą ir galimybes Lietuvai.

- **A. PRIEMONĖ. Pritraukti ir skatinti investicijas į gamybą „Strategic autonomy“ sektoriuose:** užtikrinti gamybinę ir logistinę infrastruktūrą, kurti pramonės parkus, plėsti laisvasias ekonomines zonas, įsteigti skatinamuosius paketus, rengti inžinerijos srities talentus. Teikti pagalbą regioniniams Lietuvos ekonomikos centrams priimti investicijas.
- **B. PRIEMONĖ. Diegti geriausias „Industry 4.0“ praktikas tradicinėje pramonėje** (automatizacija ir robotizacija), technologinio atsinaujinimo pagrindu didinant gamybos lankstumą, darbo našumą bei pridėtinę vertę, taip transformuojant šalies ekonomiką ir ją išvedant į aukštos pridėtinės vertės lygį.
- **C. PRIEMONĖ. Parengti ir įgyvendinti kryptingą ir asmens motyvaciją skatinančią perkvalifikavimo programą,** kurios pagalba būtų pereinama iš neperspektyvių ekonomikos sektorių į aukštesnės pridėtinės vertės augančius sektorius.

- **D. PRIEMONĖ. Kurti palankesnę mokesstinę aplinką aukštą pridėtinę vertę kuriančiai pramonei.** Peržiūrėti mokesstinę aplinką aukštos pridėtinės vertės gamybai skatinti. Siūlyti mokesčines lengvatas aukštą pridėtinę vertę kuriančiam verslui, finansinę paramą jo eksperimentinei bei industrinei plėtrai.

3. Lietuva – aukštųjų technologijų centras

Krizės taip pat yra ir galimybės reikšmingai keistis. Šiandieninė situacija gali leisti mums išeiti iš žemos ir vidutinės pridėtinės vertės ekonomikos bei vidutinių pajamų spąstų bei Lietuvą transformuoti į aukštųjų technologijų centrą, kur šis sektorius kurtų penktadalį Lietuvos BVP.

- **A. PRIEMONĖ. Siaurinti sumanios specializacijos prioritetų skaičių** ir valstybės paramą koncentruoti į gyvybės mokslus (biotechnologijos, sveikatos technologijos), inžinerinę pramonę (fotonika, lazerių technologijos, robotika) IT (finansinių technologijų, žaidimų industrijų ir kibernetinio saugumo) sritis. Reikšmingą valstybės lėšų dalį, skirtą moksliniams tyrimams bei inovacijoms, kasmet nukreipti į prioritetines sritis – užtikrinti reikalingą tyrimų bei inovacijų bazę, sutelkti žmogiškuosius išteklius. Aukščiausiu politiniu lygmeniu į Lietuvą kviesti pasaulinio masto gyvybės mokslų srityje dirbančias korporacijas, tokias kaip „Novo Nordisk“, „Bruker Corporation“, „Merck Sharp & Dohme“ ar „Bio-Rad Laboratories, Inc.“ Tuo pačiu remti ir skatinti Lietuvoje jau veikiančių biotechnologijų ir sveikatos technologijų įmonių plėtrą, skirti finansavimą, siekiant į Lietuvą perkelti pasaulinio lygmens paralelines laboratorijas.
- **B. PRIEMONĖ. „BioLithuania“ – Lietuva gyvybės mokslo ir pramonės tarptautinis centras.** Akivaizdu, kad po COVID-19 pandemijos inovatyvi sveikatos apsauga bus viena iš perspektyviausių ekonomikos vystymo galimybių. Siūlome remtis sėkmingu Estijos „e-Estonia“ strategijos įgyvendinimo pavyzdžiu, kai riboti resursai koncentruojami į proveržio šaką, ir vystyti gyvybės mokslus bei kurti Lietuvos kaip pasaulinio biotechnologijų centro prekinį ženklą – „BioLithuania“. Šiai sričiai skirti reikšmingas valstybės lėšas - talentų pritraukimui ir rengimui, tiksliniam stambių investuotojų pritraukimui, infrastruktūros kūrimui, rizikos kapitalo fondų bei akseleratorių įsteigimui.
- **C. PRIEMONĖ.** Įpareigoti valdžios institucijas atverti duomenis ir užtikrinti, kad atviri duomenys būtų prieinami visuomenei ir verslui bei skatinti verslą pasinaudoti ES finansinėmis paskatomis ir kurti su atvirais duomenimis susijusias paslaugas bei darbo vietas.

- **D. PRIEMONĖ. Vykdyti aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimo bei susigrąžinimo programą.** Perorientuoti imigracijos politiką, siekiant pritraukti talentus ir susigrąžinti emigrantus. Įgyvendinti valstybės poreikius atitinkančią imigracijos programą, teikiant prioritetą aukštos kvalifikacijos darbo jėgai ir talentams pritraukti. Sudaryti sąlygas universitetams prisitraukti ir išlaikyti talentingus tyrėjus ir studentus. Diegti integracijos priemones, padedančias greičiau įsilieti į Lietuvos visuomenę (lietuvių k. kursai, teisinė pagalba, mentorystė). „Investuok Lietuvoje“ įkurti atskirą skyrių, besirūpinantį lietuvių diasporos ir užsienio talentų pritraukimu bei išlaikymu Lietuvoje. Į Migracijos departamento veiklos sritį įtraukti užsienio investuotojų, talentų bei akcininkų aptarnavimo atsakomybę.
- **E. PRIEMONĖ.** Eksporto skatinimo srityje, remiantis Airijos patirtimi, **vykdyti aukštos pridėtinės vertės paslaugų ir produktų eksporto skatinimo politiką.** Ypatingą dėmesį skirti „Verslios Lietuvos“, atsakingos už šalies eksporto plėtrą, teikiamų paslaugų kokybės gerinimui.
- **F. PRIEMONĖ. Didinti mokslo tyrimų atsiperkamumą.** Užtikrinti mokslinių tyrimų efektyvumo (atsiperkamumo) – patentų ir komercializacijos procesų – darnią grandinę. Investuoti į mokslinių tyrimų institucijų ir verslo bendradarbiavimą, mokslinių tyrimų tarptautiškumą: papildomai subsidijuoti Lietuvos mokslinių tyrimų laboratorijas, kviečiant autoritetingus užsienio mokslininkus, jauniems perspektyviems mokslininkams teikiant tikslines stipendijas. Mokslo slėniams išskirti aiškius ir pamatuojamus rezultatus (KPI), nustatyti rodiklius, susijusius su verslo ir mokslo bendradarbiavimu, mokslinių tyrimų komercializavimu ir įregistruotų patentų skaičiumi. Pritraukti į slėnius žmogiškuosius išteklius formuojant prioritetinėse srityse tarptautinio lygio mokslo grupes.
- **G. PRIEMONĖ.** Vykdyti Lietuvos ekonominio potencialo viešinimo programą bei didinti šalies ekonominės diplomatijos pajėgumus. Parengti tarptautinę viešinimo programą, kurios pagrindu pristatomi prioritetiniai Lietuvos pramonės sektoriai ir formuojamas Lietuvos kaip aukštųjų technologijų centro tarptautinis įvaizdis. Persikirstyti turimus žmogiškuosius ir finansinius Lietuvos ekonominio atstovavimo užsienyje resursus, aktyvuoti ekonominės diplomatijos veiklą prioritetinėse šalies ambasadose, aukščiausiu politiniu lygiu į Lietuvą kviesti pasaulinio masto investuotojus.
- **H. PRIEMONĖ.** Kurti reikšmingo dydžio gyvybės mokslų finansavimo rizikos kapitalo fondą, kurio pagrindu būtų finansuojami mokslininkų tyrimai, inovacijų diegimas bei vystoma infrastruktūra. Vilniuje ir Kaune steigti gyvybės mokslų akseleratorius bei čia nukreipti investicijas į tyrimams reikalingą infrastruktūrą.

4. Atskiras dėmesys žaliajai ekonomikai

Europos Sąjungos lygmeniu žaliąją ekonomiką yra įvardijama kertine ekonomikos vystymo kryptimi, siekiama, kad Europos investicijų bankas visiškai atsisakytų investicijų į projektus, kurie naudos išskastinį kūrą, netgi siūloma keisti šio banko pavadinimą į Europos klimato banko. Vystant žaliają ekonomiką numatytos finansinės paskatos ES narėms plėtoti žaliosios ekonomikos technologijas: investuoti į aplinką tausojančias technologijas; remti pramonę inovacijų diegimui; plėtoti švaresnį, pigesnį ir sveikesnį privatų ir viešąjį transportą; mažinti energetikos sektoriaus priklausomybę nuo išskastinio kuro; užtikrinti energijos vartojimo efektyvumą pastatuose. Šioje srityje Lietuva turėtų sistemingai veikti ir pasinaudoti atsivėrusiomis galimybėmis, kurias dar labiau sustiprina Covid19 sukeltas ekonomikos sąstingis.

- **PRIEMONĖS:** Sukurti finansines, administracines prielaidas Strateginio investicijų fondo investicijas nukreipti į žaliąsias inovacijas ir/ar perspektyviausius žaliosios ekonomikos segmentus, t.y.: atsinaujinančios energijos technologijų plėtra, beatliekinės technologijos pramonės procesai, energijos efektyvumo ar atsinaujinančios energijos naudojimas transporto sektoriuje, žemės ūkyje, viešuosiuose ir gyvenamuosiuose pastatuose; degalų, medžiagų išgavimo iš atliekų procesai ir kt. Sudaryti patrauklias sąlygas verslui aktyviai veikti ir investuoti šioje perspektyvioje ekonomikos srityje.

5. Smulkaus ir vidutinio verslo iniciatyvos skatinimas ir biurokratijos mažinimas

Viena iš numatomų krizės pasekmių – po krizės seksiantis ekonominis atsargumas, naujų verslo iniciatyvų skaičiaus susitraukimas.

- **A PRIEMONĖ.** Peržiūrėti mokesčių politiką smulkiam ir vidutiniam verslui. Siekti minimalios ir supaprastintos mokesstinės naštos mažas pajamas gaunančioms smulkioms įmonėms. Mokesstinės naštos augimas turėtų būti susietas su įmonės augimu. Šiuo tikslu peržiūrėti esamą teisinę ekosistemą reglamentuojančią verslo įmonių veiklą.

- **B PRIEMONĖ.** Mažinti biurokratiją, paprastinti licenzijų, leidimų veiklai išdavimą smulkiam ir vidutiniam verslui. Išsikelti tikslą leidimų ir licenzijų išdavimą įgyvendinti per 3 dienas po dokumentų pateikimo.
- **C PRIEMONĖ.** Įsteigti „Pradedančio verslo krepšelį“, kurio pagrindu naujai besikuriančiam verslui per pirmuosius verslo gyvavimo metus būtų suteikiama: apmokamos profesionalios teisinės ir buhalterinės paslaugos, teikiamos marketingo, įmonės valdymo, finansinio raštingumo, derybų meno konsultacijos, galimybė dalyvauti su verslo plėtra susijusiose mokymuose.

6. Ekonominės atskirties mažinimas Lietuvos regionuose

- **PRIEMONĖ.** Įgyvendinti 10-ies regioninių centrų ekonominio augimo programą. Siekiant kaip galima geriau išnaudoti skirtingų Lietuvos miestų ir regionų ekonominį potencialą, pereiti prie trijų skirtingų pakopų ekonominio regioninių centrų augimo modelio. Valstybės paramą koncentruoti į 10 perspektyviausių Lietuvos ekonominių židinių, kiekvienam iš jų numatant atskirą augimo planą ir atitinkamą finansavimą, jį susiejant su labai konkrečiais tikslais ir rezultatais. Pirmojo lygmens augimo centruose (Vilniuje, Kaune, galimai Klaipėdoje) akcentuoti inovacijų kūrimo ekosistemą, stiprius universitetus ir mokslo, inovacijų institutus, startuolių inkubatorius, talentų pritraukimo schemas. Antrajame (Šiauliai, Panevėžys) ir trečiajame lygmenyse – kurti pramonės ekosistemą, tradicinės pramonės atsinaujinimo ir gamybinių kompanijų pritraukimo programas, užtikrinti inžinerinius pajėgumus ir efektyvų darbo jėgos mobilumą. Bendradarbiaujant su savivaldybėmis, užtikrinti, kad aplink šiuos centrus formuotųsi patogi gyventi ekosistema – kokybiškos viešosios paslaugos, galimybė nuomotis ar įsigyti būstą, veiktų perspektyvą suteikiančių mokyklų tinklas bei būtų užtikrintas patogus susisiekimas atvykstantiems iš kitų miestų.

7. Prisitaikymas prie po-pandeminės situacijos

- **PRIEMONĖ.** Numatyti specialias dotacijas verslo, kultūros įstaigų, kitų viešųjų erdvių prisitaikymui prie naujos *po-pandeminės* realybės: pvz., skirti lėšas fiziniam aplinkos suskaidymui, darbuotojų atskirymui, termovizorių įsigijimui. Taip pat numatyti paskatas smulkaus ir vidutinio verslo paslaugų skaitmenizavimui ar perėjimui prie paslaugų teikimo nuotoliniu būdu. Unifikuoti ir skaitmenizuoti valstybės ir savivaldybės teikiamas paslaugas, sujungti duomenų bazines ir padaryti kuo patogesnę priėjimą prie duomenų elektroniniu būdu.